

**LIETUVOS RESPUBLIKOS KRAŠTO APSAUGOS
MINISTRAS**

**ĮSAKYMAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIEČIŲ RENGIMO GINKLUOTAI VALSTYBĖS
GYNYBAI STRATEGIJOS TVIRTINIMO**

2010 m. rugpjūčio 23 d. Nr. V-873
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo (Žin., 1998, Nr. 49-1325; 2004, Nr. 169-6215) 10 straipsnio 2 dalies 1 punktu ir įgyvendindama penkioliktosios LR Vyriausybės veiklos programos, patvirtintos LR Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52 (Žin., 2008, Nr. 146-5870), 241 punktą:

1. Tvirtinu Lietuvos Respublikos piliečių rengimo ginkluotai valstybės gynybai strategiją (pridedama).

2. Nurodau Krašto apsaugos ministerijos Gynybos politikos ir planavimo departamentui iki 2010 m. spalio 4 d. parengti ir pateikti man tvirtinti priemonių planą Lietuvos Respublikos piliečių rengimo ginkluotai valstybės gynybai strategijai įgyvendinti.

Krašto apsaugos ministrė

Rasa Juknevičienė

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos
krašto apsaugos ministro
2010 m. rugpjūčio 23 d.
įsakymu Nr. V-873

LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIEČIŲ RENGIMO GINKLUOTAI VALSTYBĖS GYNIBAI STRATEGIJA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos Respublikos piliečių rengimo valstybės gynybai strategijos (toliau – Strategijos) paskirtis – numatyti, kaip turėtų būti užtikrintas veiksmingas Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos LR piliečių teisės ir pareigos ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo įgyvendinimas.

2. Strategija parengta vadovaujantis LR Konstitucija ir įstatymais, nustatančiais piliečių rengimo valstybės gynybai poreikį, t.y.:

2.1. LR Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalies nuostata, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga. LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme (*Žin., 1997, Nr. 2–16*) piliečių pasirengimas visuotiniam ginkluotam ir neginkluotam pasipriešinimui ir pilietinei gynybai yra įtvirtintas kaip vienas iš Lietuvos gynybinės galios elementų. Šiame įstatyme numatyta, kad nacionalinį saugumą užtikrina valstybė, garantuodama pasirengimą besąlygiškai gynybai ir visuotiniam pilietiniam pasipriešinimui agresijos atveju, ir piliečiai, rengdamiesi visuotiniam pilietiniam pasipriešinimui;

2.2. LR ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymu (*Žin., 2000, Nr. 64–1927*), kuris nustato ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai privalomumą, visuotinumą ir besąlygiškumą. Šiame įstatyme nurodoma:

2.2.1. agresijos atveju Lietuvos Respublika privalo būti ginama ginklu. Pagal Konstituciją ir įstatymus valstybės institucijos, ginkluotosios pajėgos ir kiekvienas pilietis **privalo** ginti Lietuvos nepriklausomybę, jos teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką;

2.2.2. agresijos atveju Lietuvos Respublikos gynyba ir pasipriešinimas agresoriui yra **visuotinis**. Lietuvos nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką ginklu gina valstybės ginkluotosios pajėgos, gynybai panaudojami visi krašto ištekliai, Tauta ir kiekvienas pilietis priešinas visais įmanomais būdais, neuždraustais visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų;

2.2.3. agresijos atveju Lietuvos Respublikos ginkluota gynyba yra **besąlygiška**. Ji negali būti saistoma agresijos masto ir jokių kitų sąlygų. Niekas negali varžyti Tautos ir kiekvieno piliečio teisės priešintis agresoriui ar okupantui. Lietuva ginasi ir priešinasi agresijai, nelaukdama, kol bus suteikta tarptautinė pagalba;

2.3. LR Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. kovo 13 d. rezoliucijos „Dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo principų“ penktosios, šeštosios, aštuntosios pastraipų, LR Vyriausybės 2008 m. birželio 18 d. nutarimu Nr. 620 „Dėl Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos naujos redakcijos Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo koncepcijos 18 punkto nuostatų, Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2008 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2013 metais nustatymo ir civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkto, Lietuvos Respublikos principinės kariuomenės struktūros 2009 metais, planuojamos principinės kariuomenės struktūros 2014 metais nustatymo ir civilinę krašto apsaugos tarnybą atliekančių statutinių valstybės tarnautojų ribinio skaičiaus patvirtinimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (*Žin., 2009, Nr. 115–4888*; toliau – Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimo) nubrėžtomis piliečių rengimo valstybės gynybai gairėmis. Pagrindinės (svarbiausios) nuostatos yra šios:

2.3.1. konstitucinių vertybių apsauga yra užtikrinama nustatant karo tarnybos ir piliečių **parengimo ginti valstybę sistemą**;

2.3.2. konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo tarnybą ir pasirengti ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo gali būti įgyvendinama įvairiomis formomis, kurių įvairovę suponuoja *inter alia* **valstybės gynybos priemonių įvairovė**. Piliečių rengimas gali būti įgyvendinamas įvairiomis formomis – svarbu, kad būtų užtikrintas **tinkamas** parengimas;

2.3.3. valstybėje turi būti **reikiamas skaičius** valstybę ginti parengtų piliečių;

2.4. Penkioliktosios LR Vyriausybės veiklos programos, patvirtintos LR Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI–52 (*Žin., 2008, Nr. 146–5870*), 241 punktu, kuris nurodo, kad gavę Konstitucinio Teismo išaiškinimą dėl ankstesnio Seimo priimto įstatymo, numatančio visiškai panaikinti karo prievolinkų karinį rengimą, atitikties Konstitucijai ir atsizvelgdami į naujas geopolitines realijas, parengsime strategiją ir atitinkamus įstatymus dėl profesinės, savanoriškosios tarnybų ir mobilizacinio rezervo rengimo;

2.5. Lietuvos karine doktrina, patvirtinta LR kariuomenės vado 2010 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. V–193, kurioje pabrėžiama moralinio komponento svarba karinei galiai: moralinis

komponentas turintis sudaryti teigiamą motyvacijos aplinką, užtikrinančią karių atėjimą į kariuomenę tada, kai rezervas reikalingas.

II. PILIEČIŲ RENGIMO VALSTYBĖS GYNYBAI SAMPRATA

3. LR Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad pasirengimas ginti valstybę yra gana plati sąvoka, apimanti ne tik piliečių pasirengimą ginklu ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Šalies gynybos poreikiai ir priemonės gali būti labai įvairūs, apimti ne tik kariuomenės ir ginkluotės didinimą siekiant sustiprinti valstybės karinę galią, bet ir su ginkluota gynyba tiesiogiai nesusijusias informacines-technologines, gamybines ir kitas panašaus pobūdžio priemones, tam tikru aspektu lemiančias valstybės karinės galios stiprinimą. Valstybės gynybos poreikių įvairovė lemia ir piliečių parengimo ginti valstybę būdų įvairovę. Pasirengimas ginti valstybę negali būti suprantamas tik kaip tarnyba kariniam parengimui įgyti, nes:

3.1. ginkluotai valstybės gynybai reikalingi ne tik parengti kariai, bet ir piliečiai, turintys civilinių įgūdžių ir žinių, atitinkančių karinės (ginkluotos valstybės) gynybos mobilizacinio rezervo poreikius;

3.2. nemažai šiuolaikinių grėsmių yra nekonvencinio, o neretai – ir nekarinio pobūdžio: terorizmas, nekontroliuojami regioniniai konfliktai, masinio naikinimo ginklų plitimas, atakos kibernetinėje erdvėje, didelio masto stichinės nelaimės, informaciniai karai, priešiška užsienio žvalgybų tarnybų veikla – tai gali destabilizuoti visuomenes, sumažinti valstybių saugumą ir pan.

4. Mobilizacinio rezervo poreikių suformavimas ir atitinkamo parengimo piliečiams, kurie užsiima mobilizacijos organizavimu ir valstybei gyvybiškai svarbių funkcijų užtikrinimu karo (ginkluotos valstybės gynybos) metu, suteikimas yra Krašto apsaugos sistemos (toliau – KAS) (Mobilizacijos departamento prie KAM) kompetencija. Valstybės gynyba ir jos saugumo užtikrinimas ne tiesioginės ginkluotos kovos, o kitomis, ne karinėmis, o piliečių rengimo, priemonėmis yra įvairių valstybės institucijų, t.y. ne tik KAS, kompetencija.

5. Svarbiausi piliečių pasirengimo ginkluotai valstybės gynybai nuo ginkluoto užpuolimo elementai yra du: piliečių valia, jų pasiryžimas kovoti už Tėvynės nepriklausomybę ir tam tikros karinės žinios ir praktiniai įgūdžiai ginklu ginti valstybę. Pirmąjį elementą padeda formuoti pilietinis, patriotinis ir tautinis ugdymas, antrąjį – savanoriškas ir (arba) privalomas karinis rengimas. Šie elementai – pilietinė valia ir karinis parengimas – turėtų būti traktuojami kaip vienas kitą papildantys, neatsiejami, vienas be kito neveiksmingi, todėl sudaro vientisą piliečių rengimo valstybės gynybai sistemą:

5.1. pilietinė valia užtikrina, kad piliečiai ne tik nevens pasirengimo valstybės gynybai, bet ir valstybės gynybos atveju atliks pilietinę pareigą – gins Tėvynę. Pilietinis, tautinis ir patriotinis ugdymas sudaro prielaidas užtikrinti pilietinę valią ir suvokti gynybos nuo ginkluoto užpuolimo svarbą, pilietines teises ir pareigas, motyvuoja savanoriškai rengtis valstybės gynybai ir nevengti privalomosios karo tarnybos, jei tik atsirastų pagrindas tokią tarnybą organizuoti. Pilietinė valia – valstybės gynybos pagrindas, todėl pilietinės, tautinės ir patriotinės nuostatos turi būti diegiamos nuo mažens. Svarbu, kad vyresnieji autoritetai, šeima, švietimo ir ugdymo įstaigos, asociacijos nestokotų pilietinės kompetencijos, tautinės savimonės ir patriotiškumo ir sugebėtų tai perteikti jaunesniesiems. Galiausiai net ir neturint karinio parengimo ne mažiau svarbus pilietinis pasipriešinimas, kurį lemtų piliečių pilietinės, tautinės ir patriotinės nuostatos. Svarbu, kad priešišku pajėgų atžvilgiu piliečiai būtų nusiteikę priešiški, nekolaboruotų ir savo šalies ginkluotosioms pajėgoms kurtų palankią aplinką, sustiprintų karinės galios moralinį komponentą;

5.2. karinių žinių ir įgūdžių įgijimas užtikrina, kad piliečių dalyvavimas ginkluotoje valstybės gynyboje taptų realia gynybine galia taip, kaip tai numato LR ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymo nuostatos. Karinis pasirengimas padeda realizuoti pilietinę valią ir įgalina imtis ginklo valstybės gynybos atveju. Be jo pilietinė valia valstybės gynyboje būtų išreiškiama tik neginkluotu pilietiniu pasipriešinimu, kuris svarbus, tačiau nepakankamas, kad agresijos atveju būtų atkurta nepriklausomybė, pažeistas suverenumas, teritorinė neliečiamybė. Be tinkamai parengtų valstybės ginkluotai gynybai piliečių būtų sunku organizuoti realų ir veiksmingą ginkluotą pasipriešinimą.

6. Strategijoje pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemonės yra skirtos **visiems piliečiams** nepriklausomai nuo to, ar pilietis įstatymų nustatyta tvarka yra karo prievolinkas ar ne. Strategijoje pagrindinio karinio parengimo priemonės yra skirtos **karo prievolę turintiems LR piliečiams**.

7. Pagrindinės Strategijoje vartojamos sąvokos:

7.1. **pilietinis ugdymas** – sudedamoji bendrojo asmenybės ugdymo ir auklėjimo dalis, kuri turėtų padėti jaunuoliams ugdytis gebėjimų, vertybinių nuostatų ir žinių, įgalinančių sėkmingai gyventi ir veikti demokratinėje visuomenėje;

7.2. **tautinio ugdymo tikslas** – ugdyti tautiškai susipratusį žmogų, mylintį savo tautiečius, gimtąją kalbą, tautos papročius ir kitas tautos vertybes, gerbiantį tautos istoriją ir likimą, pasirengusį aukštinti ir ginti tautos garbę ir orumą, visokeriopai skatinti tautinį solidarumą, individualų veiklumą šiuolaikinei tautinei ir pasaulinei kultūrai perimti ir ją kurti, kad tauta klestėtų tarptautinėje bendrijoje;

7.3. **patriotinio ugdymo tikslas** – ugdyti patriotą, mylintį savo gimtinę ir tėvynę, pažįstantį savo kraštą, jo žmones, jų kultūrą ir istoriją, atsidavusį krašto materialinės ir dvasinės kultūros pažangai, pasirengusį ginti tėvynės garbę, laisvę, nepriklausomybę ir demokratijos idealus.

7.4. kitos Strategijoje vartojamos sąvokos yra suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos LR karo prievolės įstatyme (*Žin., 1996, Nr. 106-2427*) ir LR krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme (*Žin., 1998, Nr. 49-1325*).

III. ESAMA BŪKLĖ

8. Vertinant visuomenės patriotines nuostatas ir nuostatas dėl pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo reikalingumo, reikia paminėti tai, kad:

8.1. visuomenės apklausos (*šaltiniai: „Spinter tyrimai“ 2010 02 16, „Prime consulting“ apklausa, Veidas, 2009 11 23, gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos apklausa ir tyrimas, 2007 m.*) byloja, kad visuomenės nuomonė valstybės gynybos klausimais yra nevienareikšmė: gyventojai save laiko patriotais, pritaria šalies gynybai, teigiamai vertina kariuomenę, tačiau kartu aktyviai dalyvauti išreiškiant pilietinę valią svarbiais valstybės gyvenimo klausimais neketina. Todėl ir gynyboje pirmiausia mato profesionalus, o ne visus piliečius, atsakingus už gynybą. Savo, kaip piliečio, pareigą pasirengti valstybės gynybai traktuoja nevienodai: maždaug po lygiai manančių, kad karo tarnyba reikalinga ir kad nereikalinga. Pilietinis aktyvumas yra gana nedidelis, t.y. būdingas pilietinis pasyvumas. Tai nurodo Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas, kuris 2009 metais tebuvo 35,0 balai iš 100 galimų ir mažai pakito, palyginti su ankstesniu laikotarpiu. Yra teigiamų poslinkių, tačiau jie nežymūs (*šaltinis: Pilietinės galios indeksas (2010 m.) Pilietinės visuomenės institutas, 2010 01 12*);

8.2. ne tik KAS, bet ir visuomenė rodo tam tikrus bendradarbiavimo siekius šviesti visuomenę, ypač vaikus ir jaunimą, gynybos klausimais. Į KAS kreipiasi įvairios mokymo įstaigos (bendrojo lavinimo mokyklos, kolegijos) ir siūlo bendradarbiauti organizuojant moksleivių ir studentų gynybinį patriotinį ugdymą;

8.3. Gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademija 2009 m. kovo 9 d.–balandžio 10 d. atliko anketinę apklausą. Apklausos anketos buvo išsiųstos visoms Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms: 164 gimnazijoms, 366 vidurinėms ir 534 pagrindinėms mokykloms, iš viso – 1064. Iš anketinės apklausos analizės duomenų galima teigti, kad Lietuvos mokyklos domisi kariniu ugdymu kaip vienu iš moksleivių pilietinio ugdymo proceso gerinimo ir plėtimo galimybių. Mokyklų atstovai teigia, kad šiam ugdymui daugiau galimybių suteiktų neformalusis ugdymas, t.

y. būreliai, vasaros stovyklos metu. Tačiau kai kuriose mokyklose manoma, kad platesnių ir išsamesnių žinių apie Lietuvos nacionalinį saugumą ir gynybą moksleiviams galima būtų suteikti ir per pasirenkamąjį mokytis dalyką. Pradėtas naujas mokslo tiriamasis darbas „Pilietinė visuomenė ir nacionalinis saugumas: Lietuvos krašto apsaugos sistemos vaidmuo proceso raiškoje“ (darbo laikotarpis 2011–2016 m.);

8.4. visuomenės nuostatos svarbios ne tik švietimo ir ugdymo veikloje, tačiau ir piliečiams atliekant nenuolatinę kario savanorio tarnybą, kai reikia derinti nuolatinį civilinį darbą (užsiėmimą) ir nenuolatinę karo tarnybą. Gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos atliktame mokslo tiriamajame darbe apie tai, kaip kariai savanoriai gali derinti tarnybos ir profesines užduotis, pažymima, kad viena iš svarbiausių priemonių, galinčių padėti gerinti darbdavių ir savanorių tarpusavio santykius, yra **darbdavį paskatinti morališkai**. Iš interviu paaiškėjo, kad ne materialinis, bet moralinis skatinimas atrodo patrauklesnis ir realesnis ir darbdaviams, ir savanorių vadams. Pagrindinės motyvavimo priemonės, kurias įvardijo patys darbdaviai, yra artimesnis ir tiesioginis bendradarbiavimas su Savanorių pajėgomis, pvz., kvietimai į karinius renginius, kuo daugiau šviečiamosios informacijos apie KASP, dalyvavimas bendruose renginiuose ir t.t. (*Lietuvos karo akademijos (toliau – LKA) mokslo tiriamasis darbas „Savanorių galimybių derinti tarnybos ir profesines užduotis problemų studija“*, 2008);

9. Svarbiausios valstybės pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo politikos nuostatos ir KAS galimybės prisidėti prie švietimo gynybos klausimais yra įtvirtintos:

9.1. Ilgalaikėje pilietinio ir tautinio ugdymo programoje, patvirtintoje LR Seimo 2006 m. rugsėjo 19 d. nutarimu Nr. X-818 (*Žin., 2006, Nr. 102-3939*), kurioje apibrėžtos pagrindinės KAS pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemonės.

9.2. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatose, patvirtintose LR Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700 (*Žin., 2003, Nr. 71-3216*). Jose nurodyta, kad:

9.2.1. švietimas turi padėti Lietuvos valstybei ir visuomenei stiprinti nacionalinį saugumą;

9.2.2. turi būti kuriama vientisa visą gyvenimą trunkančio švietimo erdvė. Kad tai būtų pasiekta, vienijamos Švietimo ir mokslo ministerijos (toliau – ŠMM) ir kitų ministerijų pastangos ir išteklių, sukuriama įvairių poreikių asmenims pritaikyta mokymosi aplinka ir išplėtojama švietimo formų įvairovė;

9.2.3. vidurinio ugdymo (brandos) programa tampa lankstesnė, įvairesnė, teikia daugiau pasirinkimo galimybių. Paskutinių dvejų metų programos turinys labiau individualizuojamas. Visiems mokiniams paliekami privalomi tik ugdymo turinio branduolį sudarantys dalykai. Kitus dalykus leidžiama rinktis laisvai.

10. KAS savarankiškai ir bendradarbiaudama su kitomis valstybės institucijomis bei asociacijomis šviečia visuomenę, ypač vaikus ir jaunimą, valstybės saugumo ir gynybos, Lietuvos kariuomenės veiklos klausimais, propaguoja tarnybą Lietuvos kariuomenėje:

10.1. pasirašytos ir įgyvendinamos kelios bendradarbiavimo ugdant vaikų ir jaunimo pilietiškumą ir patriotiškumą sutartys – trišalė KAM, ŠMM ir Lietuvos šaulių sąjungos (toliau – LŠS) sutartis, pasirašyta 2008 m. balandžio 9 d., ir KAM ir LŠS sutartis, pasirašyta 2008 m. birželio 11 d.;

10.2. KAS, t.y. kariuomenės padaliniai, visoje Lietuvoje aktyviai bendradarbiauja su jaunimo asociacijomis ir mokyklomis (taip pat ir gynybinio-pilietinio-patriotinio ugdymo kryptį pasirinkusiomis mokyklomis¹), rengia vaikų ir jaunimo vasaros stovyklas, organizuoja mokinių ekskursijas į padalinius, supažindina su Lietuvos kariuomenės dabartimi ir istorija, skatina domėtis valstybės gynyba;

10.3. KAS institucijos užsiima veikla, kuri tiesiogiai neorientuota į pilietinį ar tautinį ugdymą, pvz., viešieji ryšiai ar agitavimas į karo tarnybą, tačiau tai yra ir šviečiamoji veikla. Agituojant į karo tarnybą, aiškinama valstybės gynybos svarba, piliečių teisės ir pareigos ginti valstybę. Prie visuomenės švietimo prisideda nuosekli viešųjų ryšių veikla: visuomenės informavimas saugumo ir gynybos politikos, kariuomenės veiklos klausimais, pažintiniai renginiai, konkursai ir kiti viešųjų ryšių projektai, karinė žiniasklaida;

10.4. KAS aktyviai veikia ne tik šviesdama visuomenę gynybos klausimais, bet ir ugdo savo personalo, t.y. karių ir civilių tarnautojų, pilietiškumą, patriotiškumą, tautiškumą. Karinio švietimo ir mokymo įstaigos pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo elementus įtraukė į mokymo programų turinį. Pajėgos ir kiti KAS vienetai dažnai organizuoja ar yra kviečiami į susitikimus, paskaitas, diskusijas, apsilankyti istorinio ir kultūros paveldo vietose, istorinių įvykių ir valstybinių švenčių minėjimus ir kt.

11. Karinio piliečių rengimo valstybės gynybai srityje pastaraisiais metais įvyko esminių pokyčių:

11.1. Krašto apsaugos ministro 2008 m. rugsėjo 15 d. įsakymu Nr. V-868 „Dėl privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo“ sustabdžius šaukimą į PPKT ir nustačius, kad nuo 2009 m. liepos 1 d. Lietuvos kariuomenėje PPKT karių nebeliks, piliečių, rengiamų valstybės gynybai, dalis sumažėjo;

¹ Šiuo metu gynybinės-pilietinės-patriotinės krypties moksleivių ugdymu užsiima Juodkrantės Liudviko Rėzos jūrų kadetų mokykla, panašaus pobūdžio mokyklos veikia Rusnėje, Alsėdžiuose (Plungės r.), Kaune ir Šimkaičiuose.

11.2. Konstitucinis Teismas pabrėžė įstatymų leidėjo pareigą priimti teisės aktus, kuriuose numatoma pertvarkyti KAS ir pereiti prie profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu organizuotos kariuomenės, numatyti kitokias nei PPKT piliečių parengimo valstybės gynybai priemones (pvz., privalomus karinius mokymus, dalyvavimą atitinkamos organizacijos, priskiriamos KAS, veikloje, visuotinius KAS renginius ir pan.);

11.3. dabar PPKT pakeista būtinaisiais kariniais mokymais, kurie organizuojami remiantis LR karo prievolės įstatymo 8 straipsnio 4 dalies 4 punkto ir 6 dalies nuostatomis, krašto apsaugos ministro 2009 m. spalio 2 d. įsakymu Nr. V-943 „Dėl būtinųjų karinių mokymų organizavimo ir vykdymo“ ir kariuomenės vado 2009 m. spalio 30 d. įsakymu Nr. V-1059 „Dėl Būtinųjų karinių mokymų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo tvirtinimo“. 13 savaičių trukmės būtinuosiuose kariniuose mokymuose karo prievolėninkai kviečiami dalyvauti savanoriškai ir juos baigę įrašomi į kariuomenės rezervą; labiausiai motyvuoti ir geriausiai pasirengę taps PKT kariais. Būtinųjų karinių mokymų organizavimas ne tik padeda įgyvendinti LR Konstitucijoje įtvirtintą piliečių pareigą rengtis ginti valstybę, bet ir taupant išteklius komplektuoti kariuomenę ir formuoti rezervą;

11.4. piliečiai gali rinktis ir kitokias pagrindinio karinio parengimo formas, t.y. bazinį karinį parengimą įgyti ne tik būtinuosiuose kariniuose mokymuose, bet ir studijuodami aukštojoje mokykloje (vadų kursuose), LKA (kariūnų tarnyba), tarnaudami kariais savanoriais arba įstoję į profesinę karo tarnybą ir išėję pradinio karinio parengimo kursą;

11.5. naujos redakcijos LŠS įstatyme aiškiau apibrėžtas LŠS vaidmuo ir uždaviniai. Vienas iš uždavinių yra stiprinti Lietuvos Respublikos nacionalinį saugumą telkiant Lietuvos Respublikos piliečius aktyviai prisidėti prie valstybės gynybinės galios didinimo. Nuo šiol šauliais laikomi visi LŠS nariai, atsisakyta skirstyti į kategorijas, išskyrus jaunosius šaulius. Jaunaisiais šauliais laikomi nepilnamečiai šauliai nuo 11 iki 18 metų, t. y. mažiausias narystei LŠS būtinas amžius mažinamas nuo 12 iki 11 metų (orientuojamasi į pradinės mokyklos baigimo amžių). Numatyta galimybė steigti rinktines ne tik apskrityse (kaip yra dabar), bet ir apskričių centruose, todėl kiekvienoje apskrityje galės būti 2 LŠS rinktinės (apskritis centre ir kitoje apskrities teritorijoje). Taip pat sudaromi LŠS koviniai būriai (tokie būriai numatomi apibrėžti Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme ir Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme), kurie veiks rinktinių lygiu, o juose bus buriami tinkami karo tarnybai pilnamečiai šauliai, kurie paskelbus mobilizaciją bus integruoti į kariuomenę, o mobilizacijai neįvykus veiks kaip savarankiški ginkluotųjų pajėgų vienetai.

12. Įvertinus esamą padėtį, galima išskirti:

12.1. stiprybes:

12.1.1. KAS institucinė kompetencija ir patirtis:

12.1.1.1. veikla pilietinio, patriotinio ir tautinio ugdymo srityje. Veikiama ne tik KAS viduje, t. y. pilietiškai, tautiškai ir patriotiškai ugdant karius ir civilius tarnautojus, bet ir už KAS ribų – apimamos įvairios visuomenės grupės;

12.1.1.2. atliekamos apklausos ir tyrimai, kurie padeda geriau nustatyti švietimo gynybos klausimais poreikį, prognozuoti jo įgyvendinimo galimybes ir rezultatus, o sukauptos KAS pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo veiklos patirties vertinimas sudaro prielaidas tikslinti įgyvendinimo priemones ir būdus;

12.1.2. pakankama karinio rengimo formų įvairovė sudaro galimybes piliečiams pasirinkti tinkamiausią sprendimą dėl laiko ir formos;

12.1.3. pertvarkius Pilietinės gynybos centrą prie KAM, bus įmanoma geriau koordinuoti KAS veiklą ir iniciatyvas neformalaus švietimo gynybos klausimais;

12.2. silpnybes:

12.2.1. privalomosios pradinės karo tarnybos atlikimo sustabdymas ir sumažėjęs KAS finansavimas apribojo kariuomenės komplektavimą ir rezervo rengimą, dėl to sumažėjo parengtų valstybės gynybai piliečių skaičius;

12.2.2. nepakankamai išplėtoti KAS veikloje pilietinių, tautinių ir patriotinių vertybių propagavimo būdai ir sistema;

12.2.3. sudėtinga įvertinti, kaip trumpuoju laikotarpiu įgyvendinamos pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemonės. Pilietinio, patriotinio ir tautinio ugdymo rezultatai gali būti pasiekiami tik ilguoju laikotarpiu;

12.3. galimybes:

12.3.1. atidėjus privalomos pradinės karo tarnybą, karo prievolės ir privalomosios karo tarnybos neatsisakoma, lieka pareiga ir yra galimybės nuolat vertinti saugumo aplinką ir, jei reikia, atnaujinti tiek privalomąjį pradinį karinį rengimą, tiek ir atsargos karių rezervo mokymus;

12.3.2. narystė NATO, ES ir kitose tarptautinėse saugumo organizacijose teigiamai veikia saugumo aplinką, nuo kurios priklauso piliečių rengimo valstybės gynybai intensyvumas ir mastas;

12.3.3. naujos redakcijos LR karo prievolės įstatymas aiškiau reglamentuos pagrindinio karinio parengimo pagrindus, tai leis taikyti geresnes piliečių karinio rengimo priemones;

12.3.4. naujos redakcijos LŠS įstatyme nustatytos galimybės pasitelkti LŠS tiek pilietiniam ugdymo, tiek karinio rengimo veiklai;

12.3.5. valstybės politika pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo klausimais ir švietimo politika atitinka KAS poreikius ir sudaro galimybes bendradarbiauti su ŠMM, švietimo ir mokslo įstaigomis, o tai padeda ieškoti tinkamiausių švietimo gynybos klausimais sprendimų ir toliau KAS aktyviai prisidėti prie švietimo ir ugdymo veiklos;

12.3.6. švietimo ir mokslo įstaigos turi interesą bendradarbiauti su KAS pilietinio, tautinio ir ugdymo klausimais, tai leis KAS plėsti (tikslingai orientuoti) šviečiamąją veiklą motyvuotose visuomenės grupėse;

12.3.7. asociacijos suinteresuotos bendradarbiauti su KAS, o asociacijos, pritariančios valstybės gynybos stiprinimui, vienijasi bendrai veiklai, tai sudaro konstruktyvesnio dialogo ir bendradarbiavimo plėtos galimybes;

12.3.8. išvystytos modernios technologijos sudaro geras bendravimo su Lietuvos piliečiais galimybes, taip pat leidžia susisiekti ir išlaikyti ryšį su išvykusiais gyventi užsienį piliečiais (internetiniai tinklalapiai), o socialiniai ir kultūriniai pokyčiai skatina ieškoti naujų galimybių ir būdų formuoti teigiamą piliečių požiūrį į gynybą (pvz., per viešųjų ryšių priemones formuoti teigiamą ypač šiuolaikiško jaunuolio, pasirengusio gynybai, įvaizdį, populiarinti jį tarp jaunimo);

12.4. grėsmes:

12.4.1. privalomosios pradinės karo tarnybos sustabdymas, nenumačius (neįgyvendinus) veiksmingų piliečių parengimo valstybės gynybai būdų, apriboja tiek konstitucinę piliečių teisę ir pareigą rengtis valstybės gynybai, tiek kariuomenės rezervo formavimo galimybes;

12.4.2. nepakankamas KAS finansavimas gali dar labiau apriboti praktinį piliečių rengimo priemonių įgyvendinimą (tiek pilietinį, tautinį, patriotinį ugdymą, tiek ir karinį rengimą);

12.4.3. kultūrinio, socialinių pokyčių sąlygomis valstybės propaguojamoms pilietinėms, tautinėms, patriotinėms vertybėms sunku konkuruoti su kai kuriomis komercinėmis, populiareesnėmis (ypač tarp jaunimo) nuostatomis, atmetančiomis pilietiškumą, tautiškumą ir patriotiškumą;

12.4.4. jei ekonominis sunkmetis užsitęstų, tai gali paskatinti gabius jaunuolius emigruoti į užsienį ieškoti geresnių perspektyvų ilgesniam laikotarpiui. Tokiu atveju sunku būtų išlaikyti ryšį su vis didesne auditorija, mažėtų emigravusiųjų į užsienį pasirengimo valstybės gynybai galimybės. Praradus sąsajas su šia auditorija, kultū grėsmė nesutelkti šių piliečių valstybės gynybai.

IV. PILIETINIS, TAUTINIS IR PATRIOTINIS UGDYMAS: ŠVIETIMAS GYNBYBOS KLAUSIMAIS

13. Pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo tikslas – išugdyti pilietinius gebėjimus, tautinę savimonę ir patriotišką dvasią. Už tai atsakingos švietimo ir mokslo įstaigos, kurios, ugdydamos pilietinius, tautinius ir patriotinius bruožus, kartu stiprina ir ugdo piliečių valstybės gynybos nuostatas. Be to, krašto apsaugos institucijos, ugdydamos pilietines, tautines ir patriotines valstybės gynybos nuostatas, stiprina (ugdo) bendrąsias pilietines, tautines ir patriotines nuostatas ir vertybes. Taip švietimo ir mokslo įstaigos ir krašto apsaugos institucijos remia vienos kitų veiklą.

14. Galima išskirti dvi tikslines grupes, į kurias KAS turi nukreipti šviečiamąją veiklą, t. y.:

14.1. visa Lietuvos visuomenė;

14.2. KAS bendruomenė.

15. Svarbiausia visos Lietuvos visuomenės pagal amžių grupė yra vaikai ir jaunimas. Ši grupė yra svarbiausia dėl to, kad jos nariai imlūs žinioms ir naujovėms, o jiems įdiegtos vertybės ir nuostatos turi didelę išliekamąją vertę tiek asmenybės, tiek pilietinės visuomenės raidai. Todėl KAS pati savarankiškai ir bendradarbiaudama su kitomis valstybės institucijomis, asociacijomis ir kitomis visuomenės grupėmis turi numatyti šios grupės pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemones. Tačiau nors ši jauniausia visuomenės grupė yra viena svarbiausių ilgalaikiam pilietiniam tautinio ir patriotinio ugdymo procesui, jos ugdymo sėkmė priklauso nuo šeimos, vyresniųjų autoriteto, jų gebėjimo motyvuoti ir perteikti žinias, ugdyti vaikų ir jaunimo pilietines pažiūras, tautinę savimonę, patriotizmą. Todėl švietimas gynybos klausimais turi būti nukreiptas ne tik į jaunimą tiesiogiai, bet ir į vyresnes visuomenės grupes, kurios atsakingos už vaikų ir jaunimo švietimą arba gali prie to prisidėti:

15.1. bendrojo lavinimo mokyklų pedagogus ir kitų švietimo ir mokslo įstaigų atstovus;

15.2. Lietuvos šaulių sąjungos narius;

15.3. pilietines iniciatyvas plėtojančias kitas visuomenės grupes ar atstovus (asociacijas, viešąsias įstaigas, žiniasklaidos atstovus ir t.t.), tačiau paramą Krašto apsaugos ministerija įpareigota teikti tik Lietuvos šaulių sąjungai.

16. KAS bendruomenė – tikrosios karo tarnybos kariai ir civiliai tarnautojai. Visos KAS institucijos, ypač LKA ir Lietuvos kariuomenė, kaip gynybinė patriotinė organizacija ir nepriklausomos suverenos valstybės simbolis, prisideda prie tikrosios karo tarnybos karių ugdymo. KAS personalas veikia savo artimą aplinką (šeimą, draugus). Taip užtikrinama

pilietiškumo, tautiškumo, patriotizmo visoje visuomenėje sklaida. KAS bendruomenėje svarbų vaidmenį vaidina karinių vienetų, įskaitant ir karinio švietimo ir mokymo įstaigas, ir kitų padalinių vadovybė. Nuo vadovybės iniciatyvumo, kompetencijos ir motyvacijos priklauso viso ugdymo kokybė. Todėl KAS turi skirti deramą dėmesį vadų kompetencijai ugdyti, motyvacijai didinti, kad būtų užtikrinama pilietiškumo, tautiškumo ir patriotizmo sklaida KAS bendruomenėje.

17. KAS pilietinis, tautinis, patriotinis ugdymas šviečiant gynybos klausimais apims šias sritis:

17.1. **mokslo tiriamąją veiklą**, kuria siekiama:

17.1.1. nustatyti visuomenės, karių ir KAS civilių tarnautojų pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo gaires ir KAS institucijų galimybes prisidėti prie šio ugdymo;

17.1.2. nagrinėti pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo plėtros tendencijas ir jų diegimo Lietuvoje galimybes;

17.2. **švietimo ir mokymo organizavimo veiklą**.

Šioje srityje daug dėmesio turi būti skiriama vaikų ir jaunimo švietimui, siekiama ugdyti jų kaip piliečių pareigos ir atsakomybės ginti valstybę suvokimą, taip pat sudominti tarnyba kariuomenėje, paskatinti pasirinkti profesinę ar savanoriškąją karo tarnybą, šaulio tarnybą ar kitą rengimosi valstybės gynybai formą. Formaliojo ir neformaliojo švietimo ir ugdymo priemonės turi derėti ir sudaryti nuoseklią ir vientisą bendrojo, profesinio lavinimo ir aukštųjų mokyklų ugdymo gynybos klausimais sistemą. Todėl bus siekiama įgyvendinti šias priemones:

17.2.1. gynybos klausimus nuosekliai įtraukti į bendrojo lavinimo mokyklų **formaliojo ugdymo** sistemą:

17.2.1.1. krašto gynybos ir saugumo temas įtraukti į bendrojo lavinimo dalykų (lietuvių kalbos, istorijos, geografijos ir kt.) programas;

17.2.1.2. pagal galimybes turėtų būti parengta laisvai pasirenkama gynybinio-pilietinio-patriotinio ugdymo programa, apimanti visas moksleiviams reikalingas žinias apie nacionalinę saugumo ir gynybos sistemą;

17.2.1.3. kartu turėtų būti įvertintos galimybės valstybės gynybos pagrindus dėstyti kaip privalomą mokomąjį bendrojo lavinimo dalyką. Šis modulis galėtų suteikti moksleiviams esminių žinių apie Lietuvos Respublikos krašto apsaugą, ugdyti jų gebėjimus, reikalingus gynybai, taip pat būtų efektyvi profesinio orientavimo priemonė, potencialiems kandidatams karo tarnybai ruošti;

17.2.2. nuosekliai įtraukti švietimą gynybos klausimais į **neformalųjį** moksleivių ugdymą. Neformalusis ugdymas gynybos klausimais turėtų apimti: moksleivių veiklą karinio pobūdžio būreliuose, ekskursijas, kraštotyros veiklą, susitikimus su kariais, visuomenės ir kultūros veikėjais, veteranais, konkursus, varžybas, viktorinas ir pan. Plėtojant ir įgyvendinant neformaliojo pilietinio ir tautinio ugdymo programas turėtų būti pasitelkiama LŠS, skatinami ir remiami Lietuvos jaunųjų šaulių ryšiai su bendrojo lavinimo mokyklomis, kitaip plėtojama šios srities veikla;

17.3. pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo elementų gausinimo viešųjų ryšių, agitavimo į karo tarnybą veiklą.

Turėtų būti organizuojami konkursai, internetiniai projektai, pažintiniai renginiai, leidžiami leidiniai, populiarinama Lietuvos kariuomenė, jos istorija, simboliai, naudojamos vaizdo, garso, meno priemonės, socialinė reklama, karinė žiniasklaida ir kt., kurių tikslas būtų ne tik propaguoti krašto saugumą, gynybą, ją užtikrinančias institucijas, bet ir ugdyti pilietiškumą, tautinę savimone, patriotizmą.

18. Įgyvendinant pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemones, **bendradarbiavimas su valstybinėmis ar savivaldybių institucijomis** bus plėtojamas įvairiais lygmenimis, t.y.:

18.1 su ŠMM pagal pasirašytą bendradarbiavimo sutartį;

18.2. su kitomis institucijomis, formuojančiomis ir įgyvendinančiomis švietimo politiką, pvz., Ugdymo plėtotės centru;

18.3. su savivaldybėmis, nes viena jų funkcijų yra vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo ir užimtumo organizavimas (*Vietos savivaldos įstatymo 6 str. 1 d. 8 p.*);

18.4. su kitomis valstybinėmis ar savivaldybių institucijomis, pvz., Jaunimo reikalų departamentu prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurio vienas iš uždavinių yra koordinuoti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklą jaunimo politikos srityje.

19. Įgyvendinant pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemones, bus **bendradarbiaujama su švietimo ir mokslo įstaigomis:**

19.1. aukštosiomis mokyklomis – bus svarstomos galimybės parengti aukštųjų mokyklų studentams laisvai pasirenkamo dalyko gynybinio ugdymo klausimais programą ir/arba sudaryti galimybes aukštųjų mokyklų studentams klausytis tam tikrų dalykų paskaitų LKA;

19.2. bendrojo lavinimo mokyklomis, pasirinkusiomis gynybinio-pilietinio-patriotinio ugdymo kryptį – bus siekiama formuoti norinčių pasirinkti šią ugdymo kryptį ir didinti jau pasirinkusių šią kryptį mokyklų teikiamo ugdymo kokybę (padėti tobulinti pedagogų kvalifikaciją, rengti ugdymo programas, mokomąją ir metodinę medžiagą, organizuoti

mokomuosius ir metodinius užsiėmimus, padėti organizuoti neformalųjį moksleivių ugdymą ir kt.). Nors bendradarbiavimas su mokyklomis gali būti individualizuojamas pagal poreikius ir galimybes, tačiau kartu turi būti parengti bendri visoms mokykloms bendradarbiavimo principai ir gairės;

19.3. neformaliojo vaikų ir suaugusiųjų švietimo mokyklomis, kiek tai dera su šių švietimo įstaigų poreikiu plėsti pasirinktą specializuotą neformaliojo švietimo ir ugdymo kryptį ir KAS poreikiais;

19.4. mokslinių tyrimų įstaigomis. Nors KAS institucijos savarankiškai atliks tyrimus arba analizuos tyrimų duomenis, tačiau įmanoma bendradarbiauti su mokslinių tyrimų įstaigomis, atliekant tyrimus aktualiais mokslo tiriamajai veiklai pilietinio, tautinio, patriotinio ugdymo klausimais;

19.5. valstybės biudžetinėmis švietimo įstaigomis, tokiomis kaip Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centras, teikiančios pagalbą neformaliojo švietimo klausimais.

20. Įgyvendinant pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemones, **bendradarbiavimas su asociacijomis** bus plėtojamas :

20.1. su išskirtinį vaidmenį tarp asociacijų turinčia pilietinės savigynos asociacija – Lietuvos šaulių sąjunga, nes tai numato Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas (*Žin., 2009, Nr. 95-4033*). Lietuvos šaulių sąjunga, kaip pilietinės savigynos asociacija, turi įstatymo nustatytas funkcijas ir atsakomybę piliečių tautinio, pilietinio ir patriotinio ugdymo srityje, o KAS turi teikti paramą ir vykdyti kitas LŠS įstatymu nustatytas funkcijas. LŠS, kaip ir kariuomenei, svarbu ugdyti piliečius ir savo narius, ypač jaunuosius šaulius. Todėl siektina, kad KAS toliau teiktų paramą rengiant ir ugdant jaunuosius šaulius ir šaulius, skatintų ir remtų aktyvesnį asociacijos bendradarbiavimą su švietimo ir mokslo įstaigomis. Bendradarbiavimas su LŠS ir švietimo ir mokslo įstaigomis bus plėtojamas remiantis trišale KAM, ŠMM ir LŠS sutartimi, pagal kurią LŠS bus įtraukta ir į neformalųjį švietimą. Įsigaliojus naujos redakcijos Lietuvos šaulių sąjungos įstatymui ir atsižvelgiant į įgytą patirtį, bendradarbiavimo sutartys gali būti atnaujintos, tokiu būdu bus detalizuoti bendradarbiavimo pagrindai ir veiklos kryptys;

20.2. su asociacijomis, kurių tiksluose ir uždaviniuose numatyta stiprinti Lietuvos valstybės gynybinį pajėgumą, propaguoti valstybės saugumą ir gynybą, tarptautines saugumo organizacijas, kurių narė Lietuva yra ir tai užtikrina ar prisideda prie saugumo stiprinimo;

20.3. su asociacijomis, kurios tiesiogiai nepropaguoja valstybės saugumo ir gynybos interesų, tačiau savo veikla aktyviai prisideda prie pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo;

20.4. su asociacijomis, dirbančiomis su jaunimu ir (ar) jį vienijančiomis.

21. Bendradarbiavimas bus plėtojamas su žiniasklaidos atstovais (bus šviečiama visuomenė gynybos, kariuomenės, karo tarnybos klausimais), kultūros, meno atstovais, kurie, rašytine, vaizdine ar kitokia forma perteikdami menines idėjas ar pasaulėžiūrą, formuoja (ugdo) pilietinę ir tautinę savimonę, patriotizmą.

22. Svarbu bendradarbiauti ir su verslo atstovais, pvz., karių savanorių darbdaviais, nes, kaip pažymėta gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos atliktame mokslo tiriamajame darbe, patys darbdaviai labai pageidauja būti morališkai skatinami ir nuolat šviečiami ir informuojami.

V. PILIEČIŲ KARINIS RENGIMAS

23. Piliečių karinio rengimo tikslas – užtikrinti, kad Lietuvos Respublikoje būtų tinkamai parengtų piliečių, kurie prireikus galėtų ginti valstybę nuo ginkluoto užpuolimo. Tai lemia poreikį turėti kariuomenę, sukomplektuotą iš profesionalių ir motyvuotų karių, ir tinkamai parengtų atsargos karo prievolinkų, galinčių papildyti ginkluotąsias pajėgas mobilizacijos ir karo atveju, rezervą.

24. Pagrindiniai būdai LR piliečiams įgyti karinį rengimą bus tikroji karo tarnyba Lietuvos kariuomenėje ir kitose KAS institucijose, t.y.:

24.1. profesinė karo tarnyba (toliau – PKT) – tai LR piliečių savanorišku įsipareigojimu (rašytine sutartimi su KAM) ir teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose KAS institucijose, taip pat LR krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo nustatytais atvejais – kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose;

24.2. karių savanorių tarnyba – LR piliečių savanorišku įsipareigojimu (rašytine sutartimi su KAM) ir teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka atliekama nenuolatinė (neetatinė) karo tarnyba Krašto apsaugos savanorių pajėgose (toliau – KASP);

24.3. kariūnų tarnyba – LR piliečių atliekama karo tarnyba studijuojant Lietuvos arba užsienio karo mokymo įstaigoje, kurią baigusiems suteikiamas karininko laipsnis;

24.4. privalomoji pradinė karo tarnyba (PPKT). Siekiama PPKT organizuoti taip, kad karo prievolinkams būtų sudarytos kuo platesnės ir įvairesnės galimybės įgyti karinį pasirengimą, o pirmenybė teikiama savanoriško rengimosi valstybės gynybai formoms. Nuolatinė PPKT bus pakeičiama įstatyme numatytais būdais:

24.4.1. baziniais karinio parengimo kursais;

24.4.2. vadų kursais aukštųjų mokyklų (išskyrus LKA) studentams ir jų absolventams;

24.4.3. kariūnų tarnyba pagal programą (studijuojant LKA);

24.4.4. savanorių karo tarnyba;

24.4.5. kaip PPKT įskaitant 6 mėn. bandomąjį laikotarpį, kurio metu į PPKT pretenduojantys, tačiau PPKT neatlikę ar kitu būdu neįgiję reikiamo pagrindinio karinio parengimo asmenys yra siunčiami į pagrindinio karinio parengimo kursus. Po bandomojo laikotarpio tarnybos nepratęšę asmenys bus laikomi atlikusiais PPKT;

24.4.5. šaulio tarnyba. Privalomoji pradinė karo tarnyba laikoma atlikta, jeigu pagrindinis karinis parengimas įgyjamas atliekant šaulio tarnybą Lietuvos šaulių sąjungos pagrindinio karinio rengimo kursuose.

25. Nenuolatinis atsargos karių rengimas savanoriškumo arba privalomumo pagrindu vyksta atliekant tarnybą aktyviajame rezerve. Tarnybą aktyviajame rezerve atlieka tik tie piliečiai, kurie yra tinkami tikrajai karo tarnybai ir jau įgiję karinį rengimą, t. y. turi atsargos karių statusą.

26. Piliečių karinis rengimas valstybės gynybai turi remtis šiais principais:

26.1. **turi būti užtikrintas tinkamas piliečių pasirengimas.** Karinis parengimas gali būti įgyjamas įvairiomis įstatymo nustatytais formomis. Vieno požiūriu, kiek turi trukti bazinis karinis parengimas, nėra. Mokymo trukmė priklauso nuo keliamų reikalavimų atsargos kariams (pagal tai ir parengiamos mokymo programos, rengimas gali būti nuolatinis, nenuolatinis arba mišrus). Bazinis karinis parengimas šalyse, kur tebesama šauktinių, trunka nuo trijų mėnesių iki vienerių metų. Parengimo ginti valstybę priemonės turi užtikrinti pagrindinių karinių žinių ir įgūdžių įgijimą ir piliečių gebėjimą prisidėti prie ginkluotos valstybės gynybos;

26.2. **turi būti reikiamas skaičius ginti valstybę tinkamai parengtų piliečių.** Tai lems:

26.2.1. kariuomenės rezervo poreikis, kuris nustatomas įvertinus parengtų (turimą) atsargos karių skaičių. Rengiami planai, kuriuose bus nustatyta detali struktūra ir tikslus rezervo poreikis mobilizacijos ir karo atveju;

26.2.2. kasmetinis rezervo papildymo poreikis: laikoma, kad neatnaujintos žinios ir įgūdžiai išlieka maždaug trejus metus;

26.2.3. tarptautiniai, geopolitiniai pokyčiai, leidžiantys prognozuoti galimas grėsmes Lietuvos suverenitetui, teritorinei neliečiamybei, konstitucinei santvarkai;

26.3. **turi būti skatinamas savanoriškumas, tačiau būtina prireikus privalomoji karo tarnyba gali būti atnaujinta.** Siekiama, kad piliečių karinis parengimas ginkluotai valstybės gynybai remtųsi savanoriškumo principu. Savanoriškumą valstybės gynybai turėtų lemti pilietinis, tautinis ir patriotinis ugdymas, karinio rengimo (plačios galimybės pasirinkti piliečiams

labiausiai priimtina forma suteikimas) ir motyvavimo priemonių įvairovė. Turi būti svarstoma galimybė taikyti įvairias motyvavimo priemones (palankesnes sąlygas stoti į aukštąsias mokyklas, įsidarbinti valstybės tarnyboje). Jei šalies gynybiniai poreikiai reikalautų pasirengimo ginti valstybę ginklu tokiu mastu, kad nepakaktų savanoriškumo ir profesinės karo tarnybos pagrindu organizuotos kariuomenės ir savanoriškumo pagrindu įgyjamo bazinio karinio parengimo, piliečių karinis rengimas būtų organizuojamas nebe savanoriškumo, o **privalomumo** pagrindu. Tai pabrėžė ir Konstitucinis Teismas nutarime, konstatuodamas, kad „įstatymų leidėjas privalo nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos teisinės prielaidos piliečius iš anksto tinkamai parengti tam, kad paskelbus mobilizaciją jie galėtų tinkamai vykdyti savo konstitucinę pareigą ginti valstybę“;

26.4. turi būti pasirengimas valstybės gynybai planuojamas ir numatyta ginkluotos gynybos atveju mobilizuoti ir panaudoti atsargos karius – taip būtų užtikrintas kariuomenės gebėjimas dalyvauti ginkluotos kovos veiksmuose ar vykdyti paramos funkcijas. Piliečių parengimas ir panaudojimas valstybės gynybai turi būti veiksmingas ir atitikti kariuomenės rezervo poreikius. Išteklių, skirti rezervui rengti ir aprūpinti, turi būti racionaliai planuojami, įvertinus poreikius ir finansines galimybes;

26.5. turi būti nuoseklus įstatymuose nustatyto (leistino) amžiaus piliečių karinis rengimas, pradedamas savanorišku supažindinimu su karybos pagrindais. Lietuvos šaulių sąjunga, kaip sukarinta pilietinės savigynos asociacija, vykdydama įstatymo nustatytus uždavinius ir funkcijas, prisidės prie piliečių karinio rengimo ir jų motyvavimo valstybės gynybai ir karo tarnybai. Lietuvos šaulių sąjungos vaidmuo piliečių karinio rengimo veikloje:

26.5.1. įstatymas leidžia vaikams nuo 11 m. tapti jaunaisiais šauliais, todėl tai vienintelė sukarinta asociacija, galinti suburti vaikus ir jaunimą ir supažindinti juos su karybos pagrindais, iki jiems sukaks 18 metų, kai įgyjama teisė tapti tikrosios karo tarnybos kariais. Todėl svarbu, kad:

26.5.1.1. jaunųjų šaulių rengimas derėtų su kariuomenės poreikiais ir rengimo reikalavimais;

26.5.1.2. asociacija suaktyvintų veiklą su švietimo ir mokslo įstaigomis (bendrojo lavinimo ir profesinio ugdymo mokyklomis) ir prisidėtų prie neformaliojo švietimo gynybos ir karybos klausimais mokyklose ir pritrauktų kuo daugiau vaikų ir jaunimo į jaunojo šaulio tarnybą. Svarbu, kad asociacija turėtų pakankamai pasiruošusių užsiimti pedagogine veikla su vaikais ir jaunimu asmenų, pritrauktų į šaulio tarnybą pedagogų arba pedagoginei veiklai parengtų šaulių;

26.5.1.3. jaunieji šauliai būtų skatinami pasirinkti kariūno, kario savanorio ar profesinės karo tarnybos kario tarnybą (pvz., stodami į LKA gautų papildomų balų);

26.5.2. jaunimas nuo 18 metų galėtų tapti šauliais ir rinktis tikrąją karo tarnybą. Svarbu, kad:

26.5.2.1. šaulių karinis rengimas atitiktų pagrindinio karinio parengimo, įgyjamo kariuomenėje, reikalavimus ir kokybę. Tai galima pasiekti sudarant galimybes šauliams įgyti parengimą kariuomenėje ir/arba suderinti šaulių ir kariuomenės karinio rengimo standartus ir užtikrinti instruktorių profesionalumą. Lietuvos šaulių rengimo koncepcija padės aiškiau apibrėžti kariuomenės ir kitų KAS institucijų paramos šaulių kariniam rengimui poreikį;

26.5.2.2. nors įstatymai leidžia priklausyti LŠS ir būti tikrosios karo tarnybos kariu (atsargos kariu taip pat), tačiau LŠS kovinių būrių formavimas ir rengimas turėtų būti suderintas su Lietuvos kariuomenės aktyviojo rezervo formavimo ir rengimo, taip pat valstybės gynybos poreikiais ir prioritetais. Pagal KASOKTĮ kariuomenės vadas nustato visoms ginkluotosioms pajėgoms privalomus reikalavimus, būdus ir priemones jų sąveikai užtikrinti. Pagal LŠS įstatymą generalinis inspektorius turi įvertinti LŠS įgyvendinamą karinį rengimą ir pasirėngimą bendriems su kariuomene gynybos veiksams, kad būtų užtikrinama piliečių karinio parengimo kontrolė ir tinkama kokybė;

26.5.2.3. ne tik jaunieji šauliai ar šauliai būtų skatinami tapti tikrosios karo tarnybos kariais, bet ir tikrosios karo tarnybos kariai turėtų būti skatinami tapti šauliais ir įgytą patirtį bei žinias perduotų šauliams ir jaunesiems šauliams.

27. Apibendrinant galima teigti, kad pilietinis, tautinis ir patriotinis ugdymas yra nuolatinis, pradedamas šeimoje ir mokykloje ir laipsniškai plėtojamas per mokymo dalykų:

27.1. iki 11 metų – susipažindinama su gynyba per bendruosius dalykus, pvz., istoriją;

27.2. nuo 11 metų iki 18 metų:

27.2.1. toliau supažindinama su gynyba per bendruosius dalykus, pvz., istoriją;

27.2.2. mokomasis gynybos pagrindų dalykas pasirenkamas ar yra privalomas;

27.2.3. neformalusis švietimas gynybos klausimais derinamas su karybos pagrindais, įgyjamais jaunojo šaulio tarnyboje;

27.3. nuo 18 metų:

27.3.1. pasirenkamas dalykas aukštųjų mokyklų studentams;

27.3.2. tikroji karo tarnyba;

27.3.3. šaulio tarnyba.

VI. STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO NUOSTATOS (GALIMYBĖS)

28. Pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo priemonių veiksmingumą švietimo ir mokslo įstaigose lems:

28.1. aukšta pedagogų motyvacija, kvalifikacija, gebėjimas perteikti žinias, išugdyti gerus piliečių gebėjimus gynybos srityje ir sudominti karo tarnyba;

28.2. gerai parengtos švietimo programos ir visa reikalinga metodinė medžiaga (vadovėliai ir t.t.), užtikrinančios viską apimantį ir nuoseklų piliečių gebėjimų gynybos srityje ugdymą, taip pat geri instruktoriai, gebantys parengti kompetentingus švietimo gynybos klausimais pedagogus ir šaulius;

28.3. išplėtotą infrastruktūrą, vaizdinės, kitos pažintinės priemonės, užtikrinančios, kad su gynyba susipažinta bus tinkamai;

28.4. LŠS gebėjimas aktyviai įsijungti į neformaliojo švietimo veiklą, į jaunojo šaulio tarnybą pritraukti kuo daugiau motyvuotų jaunuolių, o į šaulio tarnybą – suinteresuotų pedagogų;

28.5. bandomojo projekto sėkmė, t. y. mokyklos, kurioje įdiegta pasirinkta pilietinio, tautinio ir patriotinio ugdymo gynybos klausimais pakraipa, autoritetas tarp kitų mokyklų ir visoje visuomenėje.

29. Švietimo gynybos klausimais plėtra turėtų (galėtų) vykti vadovaujantis šiais principais:

29.1. pirmiausia siūloma pabandyti dėstyti gynybos pagrindus vienoje ar keliose pasirinktose bendrojo lavinimo mokyklose (geriausia, turinčiose autoritetą tarp kitų mokyklų ir visoje visuomenėje) kaip pasirenkamąjį dalyką, vėliau siūlyti tai ir kitoms Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms. Rengiant šio dalyko bendrojo lavinimo mokykloms, turi būti konsultuojasi su pedagogais ir aiškinamasi, kokio amžiaus jaunuoliai yra imliausi naujovėms, kad būtų galima tikėtis geriausių rezultatų;

29.2. reiktų įvertinti Lietuvos teritorinį suskirstymą, kad būtų užtikrinta švietimo gynybos klausimais sklaida (įsteigti bent po vieną tokio švietimo centrą regione, atsižvelgiant į kariuomenės vienetų ir kitų KAS institucijų dislokavimą);

29.3. šviesti gynybos klausimais galėtų istorijos, pilietinio ir tautinio ugdymo mokytojai ar kiti bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai. Jei kursas būtų pasirenkamas iš kelių dalykų, svarstyтина galimybė atsargos karius, LŠS narius, turinčius gynybos ir karybos žinių ir išėjusius minimalų pedagoginių žinių kursą, įtraukti į neformalųjį švietimą gynybos klausimais mokyklose. Be to, bandomajam projektui būtų galima pasirinkti ir mišrų variantą, t. y. vienoje mokyklose šiam dalykui dėstyti parengti istorijos ar kitų specialybių mokytojus, o kitose – LŠS narius.

Patirtis leistų pasirinkti geriausią variantą. Vienos ar kelių dienų kursą turėtų išdėstyti PKT kariai, atsargos kariai, kariai savanoriai ar LŠS nariai;

29.4. pagal LKA ir Vilniaus pedagoginio universiteto bendradarbiavimo sutartį galima plėtoti bendradarbiavimą, rengiant pedagogus, galinčius įgyvendinti pilietinio gynybinio turinio ugdymo programas.

30. KAS institucijos ir šiuo metu – savarankiškai ir bendradarbiaudamos su kitomis valstybės institucijomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis – įgyvendina nemažą dalį šioje Strategijoje numatytų piliečių rengimo valstybės gynybai priemonių tiek pilietinio ir tautinio ugdymo, tiek karinio rengimo srityse. Šios priemonės įtraukiamos į KAM strateginius veiklos planus ir kitus planavimo dokumentus. Tačiau siekiant užtikrinti sisteminio požiūrio į piliečių rengimą Tėvynės gynybai įgyvendinimą, patvirtinus Strategiją turėtų būti parengtas ir patvirtintas atskiras Strategijos įgyvendinimo priemonių planas, numatantis už atitinkamų priemonių įgyvendinimą atsakingas institucijas ir terminus.

31. Šioje Strategijoje įtvirtintoms piliečių rengimo Tėvynės gynybai priemonėms įgyvendinti nereikės kurti papildomų institucijų. Tikslinga gali būti tobulinti tik patį rengimo turinį (mokyklų programas, atrankos ir rengimo organizavimo tvarką, karinio rengimo programas ir pan.) ir praktinius institucijų gebėjimus, tačiau šis poreikis išryškės tik Strategiją įgyvendinant, kai bus galima įvertinti pasiekimus ir įgytą patirtį.

32. Strategijos įgyvendinimas bus finansuojamas iš KAS ir kitoms Strategiją įgyvendinančioms institucijoms skiriamų valstybės biudžeto asignavimų. Atsižvelgiant į tai, kad artimiausius kelerius metus valstybės institucijoms teks griežtai taupyti, į Strategijos įgyvendinimo priemonių planą bus įtraukiamos tik dabartinės finansinės galimybės atitinkančios pilietinio ir tautinio ugdymo gynybos klausimais ir karinio rengimo priemonės. Finansinei situacijai gerėjant, Strategijos įgyvendinimo priemonių planas bus koreguojamas ir papildomas.